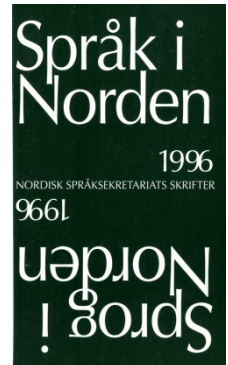

Sprog i Norden

Titel: Junglepigen Margareta
Forfatter: Erik Hansen
Kilde: Sprog i Norden, 1996, s. 183-187
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Junglepigen Margareta

Af Erik Hansen

Margareta Westman: Språkets lustgård och djungel.

Margareta Westmans bog er afgjort mere lystgård end jungle. En bog som man kan slentre rundt i. Standse op ved en blomst, sætte sig og se på et springvand, gå forbi bassinet med guldfisk fordi man hellere vil studere fugle og insekter, have det rart i smukke omgivelser.

Det er ikke en lærebog, der sigter på at give elever eller læsere kundskaber om sproget. Det er snarere et essay, som giver udtryk for forfatterens engagement og kærlighed til sproget og formidler dette engagement og denne kærlighed videre til læseren. Den er skrevet i en ligetil stil, et lunt parlando, og kender man Margareta Westman, er det let at genkende hende i stilen. Hun maser sig ikke på på bekostning af stoffet, men hun er der hele tiden og dukker hvor som helst op som et *jag*. Ganske uakademisk.

Men man er ikke i tvivl om at man er i selskab med en lærd og kyndig person. Mange af lingvistikens nyeste synspunkter og resultater er diskret bygget ind i fremstillingen: kommunikationsteori, pragmatik, funktionel grammatik, samtaleanalyse.

Bogen består af 12 kapitler, ligestillede i indholdsfortegnelsen, men således at den er disponeret i grupper af sammenhørende kapitler. Det er karakteristisk at bogen giver afkald på en pedantisk hierarkiseret indholdsfortegnelse. Dette er en folkelig, ikke en videnskabelig bog.

Vi begynder med tanker om sprogets opståen og om verdens sprogfamilier, og under kapiteloverskriften «Vad är svenska språket egentligen?» får vi en svensk sproghistorie på under tyve sider. Det er store træk, men med en klar linje og et klart mål: hvordan opstår det svenske standardsprog? Margareta Westman holder af at provokere læserne ved at problematisere ting som folk ikke ser problemer i til daglig, fx hvad der er svensk og hvad der ikke er. Forsøger man at afgrænse det med

meget håndfaste midler, går det galt. «Men», som hun slutter kapitlet «det gör inte så mycket, för rent praktiskt vet vi ju vad svenska är.» (p. 45)

Sidste stykke i første kapitelgruppe behandler det mest aktuelle emne i moderne svensk – og skandinavisk – sproghistorie, nemlig den engelske indflydelse. I en fremstilling fyldt med slående moderne teksteksempler gennemgår forfatteren den kulturpolitiske baggrund for den engelske indflydelse, typer af lån og deres funktion. Hun afviser ikke at indflydelsen er let at få øje på, men slutter med at understrege at indlånene er «lån på svenskans villkor». De engelske ord går ind og bliver dele af det svenske sprog, de integreres og bliver ikke fjendtlige enklaver som lurer på at tage magten.

De næste to kapitler handler om sproget og dets system, men stadig med overskrifter uden skræmmende fagtermer.

Først om det svenske sprogs udtale og lydbestand. Afsnittet er i vid udstrækning kontrastivt anlagt og viser det særegne ved svensk ved at sammenligne med andre sprog.

Afsnittet *Ordens byggnad* gennemgår afledning, sammensætning og bøjning – uden at bruge en eneste af disse fagtermer, som måske på ubehagelig vis kunne minde læseren om skolens sproglære. Her er det det funktionelle synspunkt der anlægges: ordene skifter semantiske og syntaktiske egenskaber gennem derivation, komposition og fleksion. Sprogets indretning styres af dets brug.

Slutafsnittet i dette kapitel diskuterer problemet hvor mange ord er der i svensk (og andre sprog), et emne der altid optager folk. Og som andre fagfolk må Margareta Westman skuffe sine læsere med at oplyse at man ikke kan oplyse et ordforråds størrelse, da det er i stadig vækst: «Man kan helt enkelt inte frysa ögonblicket och räkna orden.» (p. 99)

Det var inventaret, ordene. Andet kapitel i gruppen handler om hvordan ordene bliver til sætninger eller ytringer. Det er altså syntaksen, men naturligvis kun i uddrag. Der indledes med et afsnit om ordstilling, som nok enten burde have været kortere eller lidt mere interessant. Derefter behandles *utbyggnad*, dvs. det fænomen at sætningens enkelte led kan udvides, substantiver med attributive adjektiver, verber med hjælpever-

ber og adverbialer osv. Altså igen det funktionelle synspunkt. Bøjningen dukker op igen, men denne gang som syntaks: rektions- og kongruensfænomener. En art semantisk rektion af typen *människor bygger hus* men *rottor bygger bo* er snarere idiomatik end syntaks, men vigtigt er det i al fald. Til slut behandles tekstlingvistikkens fænomener *kohærens* og *kohæsi-on* med gode og instruktive eksempler – og under overskriften *Sambandsuttryck*.

Det var sprogets system og dets funktionsmuligheder. De næste to kapitler handler om sprogets forbindelse til den omgivende virkelighed.

Først om sprogets måde at tolke den omgivende verden. Her mærker man erfaringerne fra Svenska språknämndens daglige kontakt med publikum: Hvordan bruges *hon* og *han*? Hvilke nuancer dækker de sjældnere farveord? Hvad er egentlig *højre* og *venstre*? Hvad betegner ordene som ender på *-bo*? Det sidste spørgsmål og svaret på det virker fuldstændig eksotisk på en dansker!

Andet kapitel i gruppen er baseret på de sidste 40 års forskning i kommunikationens grundelementer og -funktioner, men gør det ganske ubesværet af tyngende terminologi og teori. Forfatteren refererer til læserens egen verden og giver eksempler fra dagligdag og litteratur. Hermed er grunden lagt til afsnittet om samtalen, sprogets urform. Bag den letlæste, ja underholdende form, mærker man tydeligt Grice, Searle, Habermas og andre af lingvistikkens stormænd, men det er Margareta Westman der er den sikre og venlige ordstyrer, som viser hvilke komplicerede regler vi respekterer selv i den enkleste samtale. Hendes ærinde også at vise hvor forskellig den autentiske samtale er i forhold til det normale skriftsprog. Mange læsere vil nok blive overraskede over at se hvordan en udskrift af en samtale ser ud.

Og hermed er vi ovre i gruppen af de sidste fire kapitler, som handler om sproglig variation.

Først om dialekter, sociolekter og kronolekter, og her dukker næsten for første gang en egentlig lingvistisk terminologi op: *dialekt*, *sociolekt*, *kronolekt*!

Dialektafsnittet lægger vægten på moderne dialekter, deres

funktion i dagligdagen og deres samfundsmæssige og historiske forudsætninger – ikke på maleriske detaljer om deres lyd- og bøjningssystem. Dialekternes opgave og berettigelse er først og fremmest at være signaler for gruppetilhørsforhold. En sådan fremstilling af dialekterne som funktionelle varianter af svensk må nødvendigvis stille standardsproget op som modstykke, men forfatteren viser at et overregionalt standardsprog næppe forekommer i praksis: «Talat standardspråk kan uppfattas som ett ideal som man siktar till i vissa situationer snarare än som en verklig språkvarietet.» (p. 171)

På sociolekterne anlægges samme funktionelle syn, og her er det naturligt at sprogrigtighedsproblemet – for første gang – dukker op: det er her vi møder den sociale konflikt i sproget, konflikten mellem det konventionelle prestigesprog og det folkelige. Margareta Westman gør hvad hun kan for at problematisere skellet mellem korrekt og ukorrekt, men får næppe mere held med det end alle andre sprogfolk! Slutafsnittet om kronolekter er overraskende kort og undskylder sig med at der næsten ikke findes forskning på området. Om danske kronolekter kunne man skive et meget langt afsnit...

De sidste tre kapitler i variationsdelen er stilistikken. Der indledes med en genoptagelse af det sproghistoriske afsnit. Den kronologiske variation demonstreres ved fem bibeloversættelser af samme stykke fra 1981 til 1655. Ja, det går den vej, formålet er at vise sammenhængen mellem det nye og det gamle: «För i vår nutida svenska ropar ekon från äldre tider» (p. 188).

De to sidste kapitler har som emne den sproglige variation i sagprosa og i litteratur. Her dominerer eksemplerne, forfatteren træder tilbage og viser rundt, respektfuldt og vidende som en guide i en smuk og interessant by. Naturligvis er klassikerne repræsenteret i teksterne, men der er megen moderne litteratur med, især lyrik, hvor forfatteren finder at sproget udfolder sig friest.

Kapitlet er bygget op over stilistiske antonymier som *indviklet* – *enkelt*, *patetisk* – *burlesk*, *troskyldigt* – «*tufft*». En effektiv måde at vække eller stimulere den stilistiske opmærksomhed.

«Språkets lustgård och djungel» er som nævnt ingen lære-

bog, men i de sidste kapitlers eksempelrigdom vil en modersmållærer – svensk, norsk eller dansk – kunne finde slående og instruktive korte tekststykker til brug i sin undervisning.

Lystvandringen er slut. Er der nu noget som man savner i denne righoldige bog?

Ja, man savner et afsnit om svensk som et nordisk sprog og svensk blandt de nordiske sprog. Margareta Westman ville have forskånet sine læsere for romantiske programerklæringer og sære handlingsprogrammer og i stedet have givet os sit nok idealistiske, men også snusfornuftige og realistiske syn på nordisk sprogsamarbejde. *Vad är nordiskt språksamarbete egentligen för nånting?*

Margareta Westman sammenligner sproget både med en lystgård og med en jungle. Et gammelt kultursprog som svensk må nødvendigvis være opdyrket, opmålt og reguleret, altså en lystgård. Men der er heldigvis stadig jungle tilbage: Junglen skal dog ikke forstås som noget farligt og skræmmende. Den er det endnu uudforskede, området med den umådelige artsrigdom og den vildtvoksende skønhed.